

vallomosságáról, a műveiben megjelenő nőalakok jellemzőiről, valamint konkrétan egy-egy művéről több helyen, több írásban is olvashatunk a kötetben. A fejezetet záró esszé az Ulickaja-művek magyarországi recepciótörténetének egyes részleteivel egészíti ki a portrét, felvetve azt a kérdést is, hogy mennyiben befolyásolja a művek eredetitől eltérő hazai fordítási-kiadási sorrendje az olvasói befogadást.

Egymásra vetülő perspektívák értelmezési lehetőségeit kínálja a negyedik rész, az első olvasásra már-már zavarba ejtően változatos témakörökben: színházról, nyelvméletről, transztánccról éppúgy szó esik, mint irodalomról. Végül mégis szépen kirajzolódik a polilógus megteremtési kísérlete: a szerző nemcsak olvasójától kívánja, vágyja, hogy párbeszédbe bocsátkozzon a felvetett témákkal, de saját magát is megszólítja, újrairja, feltöri a lezárt szövegkorpuszokat, és kiegészíti őket az azóta eltelt időben született gondolatokkal, történesekkel. Legyen szó akár Tóth Krisztina első prózakísérletéről, a *Vonalkódról*, Vidnyánszky Attila színházáról a 2012-es Csokonai Fesztiválon, nyelvi és fordításelméleti kérdésekről vagy Polcz Alaine *Asszony a fronton* című művéről, talán a kötetet záró fejezet írásai rezonálnak a legerősebben a bevezetőben megfogalmazott Másikkal kapcsolatos hitvallásra. Megrázó példája ennek a Polcz traumaszövegét elemző íráshoz fűzött megjegyzés, amelyben a szerző arról ír, hogy Alekszandr Melihov az oroszul elérhető *Asszony a fronton*-részletekre reagálva kifejtette, hogy a könyvet minden orosz embernek el kellene olvasnia, mert az jobban szolgálná a nemzetek közeledését, mint bármely hivatalos propaganda. Hangulatában a legkülönlegesebb minden bizonnyal a transztánccról szóló elmélkedés, mely csak látszólag lóg ki a már sokat említett Másik-tematikából: egyedül, saját gondolataiba és testérzékeléseibe merülve egyfajta belső, önismereti, terápiás utazás során az ember önmaga legrejtettebb lényegével találkozhat, ha elég bátor ezt a lépést megtenni. A tudat átmeneti elengedése után tudatosabbá válunk, írja a szerző. Problémák oldódnak meg, megoldások születnek. A polilógus megteremtésével, mozgásban tartásával a szerző célja is mintha ez lenne, hangsúlyozottan nem kierőszakoltan, nem mindenáron nyugvópontra, sokkal inkább arra törekedve, hogy az egymástól eltérő, egymást kiegészítő, versenybe szálló vagy éppen megerő-

sítő szövegek előrevigyék kulturális, közéleti, tudományos vagy éppen személyiségfejlődési ügyeinket.

BARSÍ NIKOLETTA

Anikó Ádám: Du vague des frontières. Littératures, langues & espaces. Collection Eidos, série Retina, Paris, L'Harmattan, 2015, 142 l.

Bár első ránézésre, a cím és fülszöveg alapján térpoétikai esszék gyűjteményének tűnik Ádám Anikó irodalomtörténész-fordító (a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Francia Tanszékének vezetője) könyve, mégis jóval több annál. A kötet kilenc plusz egy tanulmánya – hiszen a bevezetés (Introduction) is nyugodtan tekinthető annak – az aktuális francia, valamint frankofón irodalomkritika, a fordításelmélet és a francia–magyar kapcsolatok olyan széles spektrumát tárja elénk, mely a maga nemében páratlan, és amely elemzéseknek csupán vezérfonala, összekötő eleme a tér, az espace fogalma. Illetve, hogy egészen pontosak legyünk, a különféle irodalmi, valamint nyelvi terek közti elmosódó határvonalak, konkrét vagy elvont határátlépések tematikája adja az esszék kiindulópontját, amelyből aztán kifejezetten olvasmányos, érdekes és továbbgondolásra invitáló reflexiók bontakoznak ki.

Amint már említettük, a gondosan szerkesztett kötet olyan bevezetéssel indul, mely már önmagában felér egy tudományos esszével: a fordító és az olvasó fogalmának, szerepének összefonódását tárgyalja, röviden bemutatva azt az alap-problematikát, amelyet a további fejezetekben majd részletesebben is elemez. Nyilvánvaló, hogy a fordítás-olvasás mindig interpretálás is egyben. Ha viszont elfogadjuk azt a megállapítást, hogy a nyelvek és szövegek különféle világlátást közvetítenek („les langues s'articulent autour de visions du monde”), akkor vajon a fordító-olvasó képes-e teljesen átültetni az adott látásmódot a saját nyelvére vagy a lehetetlent kísérli meg – teszi fel a kérdést Ádám. A kötet további írásaiban azt vizsgálja, ehhez milyen nyelvi és civilizációs konfliktusokkal kell megküzdnie, milyen feszültségeket kell feloldania az irodalmi szövegek tekintetében. E konfliktusok csoportosításának megfelelően tagolódik két részre a könyv: az elsőt (Frontières des espaces litté-

raires) az irodalmi terek határmezsgyéit veszi górcső alá, a másodikban (Frontières des langues) pedig a nyelvek közti határokról értekezik.

Az irodalmi határvonalak közül elsőként a szent és profán tér kombinációjából létrejött gótikus katedrális esztétizálódásáról esik szó, hogyan vált időn és téren kívül ragadt szimbólummá, egyfajta „no man’s land”-ként. Utóbbi kifejezést itt alkalmazza Ádám először, ám később több helyen is megfigyelhető lesz, az esszékét összekötő újabb kapocsá válik. A következő fejezetben is a katedrális-tematikával találkozunk, csak konkrét időben, a romantika korában: Báró Eötvös József és Stendhal művei, valamint a köztük fellelhető párhuzamok kapcsán. Az első rész utolsó két írása pedig a konkrét földrajzi határok és a szerzői identitás(ok) kérdéseit feszegeti, két frankofón szerző kiemelésével. Tahar Ben Jelloun marokkói származású író és akadémikus *Partir* című regényében a határokon átívelő identitás-keresés folyamatát elemzi Ádám, míg a haiti születésű, de québeci íróként számon tartott Danny Laferrière esetében viszont ismét a no man’s land fogalmával találkozunk, a határok nélküli, belső identitás jellemzőjeként.

A kötet második részében az irodalmi szövegektől kissé eltávolodva már konkrét fordításelméleti kérdésekkel találkozunk, a nyelvi határvonalak elmosódásával. Az első fejezet igazán kultúrtörténeti csomagként kínál az olvasónak, Chateaubriand magyarországi recepciótörténetét vázolja fel. Az ezt követő esszében Ádám részletesen kitér a bevezetőben már ábrázolt olvasó fordító kérdésére. Annak jár utána, vajon a fordító személyében és feladatában hol ér véget az olvasói szerep, majd hol kezdődik a tolmácsé, aki nemcsak megért, hanem értet is – mindezt Guy de Maupassant *Le Horla* novellájával illusztrálva. Folytatásul a magyar műfordítástörténet egyik legjelentősebb és legfontosabb időszakával ismerkedhetnek meg a francia olvasók, a kommunista éra idején lezárt határok mögött a fordításokban létező irodalommal. A műfordításnál maradván még ugyan, ám egy újabb határvonalat átlépve a következő írásban a filozófiai szövegek átültetésének kérdését járja körül Ádám, a műfordítás és a szakfordítás általánosabb kérdéseit tárgyalva. A kötet záró tanulmánya pedig ismét a frankofón irodalmak felé tekint, a kanadai francia, vagyis québeci irodalom magyar recepciójának és kapcsolatainak történetét foglalja össze.

Amint a fentiekből is látszik, Ádám Anikó esszékötete egy nagyon aktuális és mondhatni divatos kritikai nézőpontból kiindulva mutatja be a francia közönség számára elsősorban a magyar-francia irodalmi kapcsolatokat. A terjedelmi kereteken belül igazán mélyreható módon tárgyal komoly irodalomelméleti problémákat, mégsem túl didaktikus vagy unalmas. Kár, hogy magyarul nem olvasható, a téma iránt fogékony, de franciául nem tudó hallgatók és kollégák is minden bizonnyal örömmel forgatnák.

SÁRDI KRISZTINA

Adeline Gargam: Les Femmes savantes, lettrées, et cultivées dans la littérature française des Lumières ou la conquête d’une légimité (1690–1804). Honoré Champion, Paris, 2013, 1064 l.

A könyv a szerzőnő, Adeline Gargam doktori disszertációjából készült, mely igen alapos kutatások alapján dolgozza fel, óriási anyag ismeretében, a nők intellektuális emancipációjáért folytatott küzdelem történetét a francia felvilágosodás korában. Az időbeli határokat tágan értelmezi, és inkább művekhez, mint korszakhatárokhöz köti az elemzést. Bevezetőjében részletesen tárgyalja és indokolja, hogy miért nem az ún. klasszikusnak hitt felvilágosodás korszakát öleli fel az anyaggyűjtés, ugyanis annál jóval szélesebb körben határozta meg a téma korpuszát (1690–1804). Munkája nemcsak érdekes, de könnyen olvasható is egyben, ami nagyra értékeli az ilyen doktori munkák esetében. A könyv az Honoré Champion kiadónál jelent meg két kötetben, egy olyan sorozatban (*Les Dix-huitièmes siècles*), amely a XVIII. századot és szellemi életét a pluralitás jegyében mutatja be.

A nőirodalom ugyan az utóbbi időben nagyobb figyelmet kap, ez azonban még mindig csak a kiemelkedő, némileg ismert személyiségekre irányul, és sok érdekes alkotó életműve továbbra is homályban marad. A nagy terjedelmű monográfia első kötete viszont nemcsak ismert alkotónókról, tudósokról, filozófusokról vagy írókról szól, hanem náluk jóval kevésbé ismert személyiségekről is, és nem kizárólag az irodalom területét öleli fel. Ilyen felfedezés pl. a híres bába, Du Coudray asszony, akinek működése